

Nr 407.

Godkänd av första kammaren den 18 juni 1918.

Godkänd av andra kammaren den 19 juni 1918.

Riksdagens skrivelse till konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen jämte i ärendet väckta motioner.
(Statsutskottets utlåtande nr 198.)

Till Konungen.

I den till riksdagen avlätna statsverkspropositionen har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen dels att i avbidan på proposition angående tekniska gymnasier i Malmö och Örebro samt tekniska fackskolor i Malmö och Västerås, beräkna för ändamålet en ökning av det i riksstaten under åttonde huvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget till de tekniska läroverken med 194,500 kronor (punkten 209).

dels ock att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för den ordinarie lärarpersonalen vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand, beräkna för ändamålet en ökning av det ordinarie anslaget till nämnda skolor med 25,000 kronor (punkten 210).

Sedermera har Eders Kungl. Maj:t i en den 22 mars 1918 till riksdagen avläten proposition Nr 335, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att i Västerås må inrättas en elektroteknisk fackskola ävensom att de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö må ombildas på sätt av departementschefen i statsrådsprotokollet närmare angivits, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

dels under samma förutsättning, med upphävande av nu gällande ordinarie stater för de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö, godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet framlagda förslagen till ordinarie stat för år 1919 för en elektroteknisk fackskola i Västerås, för den tekniska elementarskolan och ett tekniskt gymnasium i Örebro samt för den tekniska elementarskolan, ett tekniskt gymnasium och en maskinfackskola i Malmö;

dels fastställa avlöningen för ordinarie rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand till följande belopp, nämligen

för rektor till 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

för lektor till 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen till ordinarie befattningshavare vid ovan angivna läroanstalter må utgå ur åttonde huvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg;

dels medgiva, att för ordinarie rektorer och lektorer vid de av departementschefen i statsrådsprotokollet behandlade tekniska läroanstalterna i Västerås, Örebro, Malmö, Norrköping, Borås och Härnösand pensionsunderlaget för rektor må bestämmas till 5,600 kronor och högsta pensionsunderlaget för lektor till 4,600 kronor samt att, om befattningshavare varit tillförordnad rektor, sådant skall vid bestämmandet av pensionens belopp räknas honom till godo på samma sätt, som om han varit befullmäktigad rektor;

dels godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av de för ordinarie befattningshavare vid omförmälda tekniska läroanstalter föreslagna avlöningsförmånerna;

dels förklara, att en var, som med eller efter ingången av år 1919 tillträder ordinarie befattning vid någon av omförmälda läroanstalter, skall vara pliktig underkasta sig förenämnda villkor och bestämmelser samt att de förutvarande ordinarie befattningshavare, vilka icke före den 1 november 1918 anmäla, att de vilja underkasta sig ny avlöningsstat och därvid fastade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunna därtill för-

bindas, skola vardas bibehållna vid dem enligt gällande ordinarie stater tillkommande avlöningsförmåner;

dels vid bifall till ovan framlagda förslag öka det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till de tekniska läroverken med 170,650 kronor;

dels på extra stat för år 1919 bevilja

till undervisningsmateriell, böcker, apparater och laboratorieutrustning m. m. för en elektroteknisk fackskola i Västerås ett reservationsanslag av 15,000 kronor,

till utrustning av utvidgade laboratorier för den tekniska elementarskolan och ett tekniskt gymnasium i Örebro ett reservationsanslag av 10,000 kronor,

till laboratorieutrustning för den tekniska elementarskolan, ett tekniskt gymnasium och en maskinfackskola i Malmö ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

dels ock medgiva, att styrelse för läroanstalt, varom nu är fråga, må äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehåft två motioner, däri hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen i vad denna proposition berör tekniska elementarskolan i Örebro måtte besluta, att till grund för skolans omorganisation lägges alternativ 2 i Kungl. Maj:ts nådiga proposition i stället för alternativ 3, och med anledning härav de årliga kostnaderna för det blivande tekniska gymnasiet i Örebro beräknas till 112,100 kronor med tillägg för anställande av viss extralärarkraft av ett belopp å 3,325 kronor eller sammanlagt till 115,425 kronor, och att i anslutning därtill anslaget till skolan för år 1919 beräknas likaledes enligt alternativ 2 till 107,150 kronor.

Såsom närmare framgår av det statsrådsprotokoll, som finnes bilagt propositionen Nr 96 till innevarande riksdag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor, skulle i systemet av dessa skolor även ingå tekniska fackskolor och tekniska gymnasier, vilka skolformer vore avsedda att ersätta de hittillsvarande tekniska elementarskolorna.

Uti nu föreliggande proposition redogöres närmare för de allmänna grunderna för sagda båda skolformer. Enligt dessa skulle de *tekniska fackskolorna* hava till uppgift att meddela teknisk specialbildning inom de

olika huvudgrenar av industrien, vilka äro av största betydelse för vårt land, samt de *tekniska gymnasierna* avse att meddela en mera allmänt lagd teknisk utbildning. Genom en uppdelning på nu angivet sätt av de hittillsvarande tekniska elementarskolorna skulle tillgodoses å ena sidan det förhandenvarande, allt kännbarare behovet av en teknisk specialutbildning inom våra många olika och ofta starkt specialiserade industri-grenar, å andra sidan det icke mindre starkt framträdande behovet av en mera allmänt lagd teknisk utbildning för vissa grupper av fabriktjänstemän och affärsmän ävensom för sådana personer, som hava sig uppdraget ledningen av smärre industriella företag med föga specialiserad verksamhet.

Den sålunda föreslagna omorganisationen av de tekniska elementarskolorna har riksdagen funnit väl motiverad, vare sig hänsyn toges till de särskilda behov, som det nutida industri- och affärlivet i och för sig medfört, eller till de ifrågavarande skolformernas samband med och anslutning till de förberedande läroanstalter för yrkesundervisningen, för vilka närmare redogjorts i ovannämnda proposition Nr 96. Riksdagen har därför funnit sig böra lämna sitt bifall till upprättande efter ovan angivna grunder av tekniska fackskolor och tekniska gymnasier.

Undervisningen i de tekniska fackskolorna skall enligt förslaget ordnas sålunda, att den inom varje skola eller skolavdelning begränsas till ett visst industriellt område och ordnas fackligt med sträng hänsyn till skolornas praktiska ändamål. De tekniska tillämpningsämnena skola bliva skolornas huvudämnen och upptaga den övervägande delen av undervisningstiden. De grundläggande teoretiska läroämnena, matematik, fysik, projektionslära m. m., böra däremot uteslutande betraktas såsom hjälpämnen. Undervisningen i dem bör endast hava till mål att giva lärjungarna nödiga förutsättningar för studiet av skolornas huvudämnen. Den teoretiska undervisningen bör dock erhålla den omfattning och grundlighet, att teorier och formler i regel härledes på ett följdriktigt sätt, för så vitt detta kan ske på grundvalen av elementära matematiska kunskaper, så att lärjungarna fatta deras innebörd och icke begå misstag vid deras tillämpning.

Departementschefen uttalar, att det hade varit synnerligen önskvärt, om möjlighet till inträde vid tekniska högskolan utan prövning kunnat hållas öppen för unga män, som utexaminerats från de tekniska fackskolorna, liksom förhållandet nu är med dem, som genomgått teknisk elementarskola, och såsom förhållandet för framtiden bör bliva för dem, som genomgått tekniskt gymnasium. Men då en dylik anordning, enligt vad en närmare undersökning ger vid handen, icke kan genomföras, utan

att fackskolornas egentliga ändamål skulle förryckas till men för det stora flertalet av eleverna, som efter slutad kurs skola gå ut i det praktiska livet, har departementschefen anslutit sig till tekniska kommitténs ståndpunkt i denna fråga. Han betonar dock därvid, att vid förekommande inträdesprövningar vid tekniska högskolan för unga män, som utexaminerats från fackskolorna, inga andra ämnen böra medtagas än de, som äro nödvändiga för att vederbörande skall kunna tillgodogöra sig undervisningen vid högskolan. Vad som nu blivit sagt bör i motsvarande avseenden äga tillämplighet även i fråga om Chalmers tekniska institut.

I vad mån prövning kan komma att visa sig överflödig i något eller några av de ämnen kommittén uppräknar, bör enligt departementschefens förmenande en framtida erfarenhet få giva vid handen. Eventuellt kan det härvid visa sig, att en från maskin- eller elektroteknisk fackskola utexaminerad elev knappast behöver prövas i matematik, en från kemisk fackskola i kemi o. s. v. För vinnande av inträde vid högre teknisk läroanstalt såsom specialelev inom samma fack, som förut genomgången fackskola avser, kan man måhända helt släppa fordran på särskild inträdesprövning.

Beträffande inträdesfordringarna vid de tekniska fackskolorna böra — framhålles det i propositionen — två synpunkter framför allt träda i förgrunden. Den ena är, att man icke bör genom att sätta fordringarna för högt onödigt försvåra eller rent av hindra tillträde till dessa skolor för intelligenta och framåtsträvande arbetare, vilka i många fall böra äga förutsättningar att bliva ett utmärkt lärjungematerial vid ifrågavarande läroanstalter. Den andra är, att fordringarna ovillkorligen måste hållas uppe på en sådan nivå, att ett gediget resultat av skolans undervisning icke äventyras.

I samband därmed erinras om vikten av att förberedande kurser för meddelande av de för inträde vid fackskolorna erforderliga kunskaper varda upprättade i tillräckligt antal och på sådant sätt, att det vållar kursdeltagarna minsta möjliga avbräck i deras förvärvsarbete och minsta möjliga ekonomiska uppoffringar i öfrigt. Dylika kurser böra i främsta rummet anordnas vid yrkes- eller lärlingsskolor.

För inträde vid teknisk fackskola såsom ordinarie lärjunge föreslås, att huvudsakligen följande fordringar skola uppställas:

att den inträdessökande fyllt 17 år;

att han medelst arbetsbetyg styrker, att han under minst två år deltagit i yrkesmässigt arbete av den art, att det kan anses utgöra en god förberedelse för studierna i den fackskola, vari inträde sökes;

att han vid anställd prövning visar sig äga godkända insikter till nednämnda omfång i följande ämnen:

svenska språket: förmåga att utan avsevärda fel skriva efter diktamen;

matematik: de fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och vanliga bråk, algebra till den omfattning, som fordras för lösandet av första gradens ekvationer med en eller flera obekanta, samt av geometrien läran om räta linjer, vinklar, trianglar, parallellogrammer och cirklar; därtill, i fråga om elektrotekniska fackskolan, maskinfackskolorna samt väg- och vattenbyggnadsfackskolan, ytterligare algebra till den omfattning, som fordras för lösandet av problem, ledande till andra gradens ekvationer med en eller flera obekanta, samt av geometrien: proportionslära och planimetri;

naturlära: fysikens och kemiens första grunder;

ritning och teckning: nödig färdighet.

Inträdessökande, som avlagt realskolexamen med betyg om godkända insikter i omförmälda ämnen, skulle endast behöva avlägga prov i matematik. Detsamma skulle gälla även sådana inträdessökande, som medelst intyg, utfärdat av vederbörande lärare vid allmänt läroverk eller kommunal mellanskola, styrka sig äga kunskaper i svenska språkets skriftliga behandling, fysik, kemi och teckning till det omfång, som svarar mot vitsordet godkänd i realskolexamen.

Förutom ordinarie lärjungar skulle även kunna antagas speciallärjungar för undervisning i vissa ämnen. För att vinna inträde som speciallärjunge bör den inträdessökande hava fyllt 17 år, till nöjaktig omfattning deltagit i praktisk verksamhet av lämplig art och i övrigt äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Där denna omfattar praktiska specialkurser, bör särskild hänsyn tagas till framstående praktisk duglighet, under det prövning av sökandenas teoretiska förkunskaper ej bör ifrågasättas.

Då det emellertid icke synes lämpligt eller ens möjligt att redan nu i detalj fastslå de fordringar, som böra vara uppfyllda för vinnande av inträde i teknisk fackskola, erinrar departementschefen, att det bör ankomma på Eders Kungl. Maj:t att i händelse av behov vidtaga jämkningar i de nu angivna inträdesfordringarna, varvid det emellertid noga bör fasthållas, att dessa så avvägas, att de å ena sidan lämna möjlighet till meddelande av en gedigen och ingående undervisning i fackskolorna och å andra sidan avse att utestänga endast sådana inträdessökande, som icke äga nödiga kunskaper och färdigheter för att på ett tillfredsställande sätt tillgodogöra sig undervisningen.

Enligt propositionen skulle den normala lärokursen vid en teknisk fackskola omfatta två läsår. Varje läsår skulle omfatta 40 läsveckor, däri

inräknade påsk- och pingstferier samt dagar för inträdesprovning. Antalet veckotimmar föreslås till 40 och lärotimmarnes längd till 50 minuter med 10 minuters rast mellan två lektioner i följd.

Undervisningen vid de tekniska fackskolorna skulle ombesörjas av lektorer, facklärare, assistenter och extralärare. Rektorer och lektorer skulle förordnas och utnämnas av Eders Kungl. Maj:t på förslag av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen och sedan vederbörande lokala skolstyrelse fått tillfälle att yttra sig över de sökandes lämplighet. Facklärare ävensom assistenter och extralärare skulle förordnas av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen.

För lektors- och facklärarbefattning skulle tjänstgöringen allt efter ämnenas beskaffenhet uppgå till 20 à 24 timmar i veckan i medeltal för läsår räknat, häri icke inräknad den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnas skriftliga arbeten eller som åtgår till förarbeten för lektioner. För lektor, som tillika är rektor, skulle tjänstgöringsskyldigheten minskas med 4 timmar i veckan; lektor, som tillika är rektor för två eller flera tekniska fackskolor, skulle, där så finnes nödigt, kunna åtnjuta en i förhållande till det härigenom ökade arbetet lämpligen avpassad ytterligare minskning i sin undervisningsskyldighet.

Beträffande avlöningsbeloppen till lektorer och rektorer uttalar departementschefen, att han visserligen erkänner, att skäl kunna anföras för en bättre ställning för dessa befattningshavare än motsvarande tjänstinnehavare vid de allmänna läroverken; det är nämligen av vikt att icke förbise vikten av att det ej för skolorna omöjliggöres att i konkurrens med industrien förvärva och kvarhålla dugande krafter. Han anser sig emellertid icke nu böra förorda ett förslag i denna riktning. Den löne-reglering, som samtidigt härmed av Eders Kungl. Maj:t föreslagits för de allmänna läroverkens lärare, innebär i jämförelse med hittillsvarande förhållanden en ej oväsentlig förbättring. Då härtill vidare kommer, att sagda löne-reglering, enligt vad löne-regleringskommittén i sitt i ämnet avgivna utlåtande uttalar, bygger på den förutsättningen, att krigstidstillägg skola tillgodokomma ifrågavarande befattningshavare, finner sig departementschefen icke åtminstone för närvarande böra tillstyrka de framställda förslagen om högre avlöningar för lektorer och rektorer vid de tekniska fackskolorna än motsvarande tjänstinnehavare vid de högre allmänna läroverken, utan anser, att full likställighet härutinnan bör tillämpas.

Vad facklärarnas avlöningar angår, anser departementschefen, att dessa böra sättas något lägre än lektorernas. Som facklärare emellertid skulle anställas endast vid den föreslagna textilfackskolan i Borås och något

anslag till denna skola icke nu ifrågasättes, har han icke funnit nödigt att redan nu närmare ingå på denna fråga.

Mot förslaget, att rektorer, lektorer och facklärare böra beredas delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, har departementschefen intet haft att erinra.

Arvodena till assistenter och extralärare har tekniska kommittén ansett kunna beräknas efter i medeltal 175 kronor per veckotimme och läsår. Från flera håll har påyrkats högre belopp. I de fall, då undervisning av en lärare skall lämnas endast under ett fåtal timmar i veckan, anser departementschefen, att det av kommittén föreslagna beloppet visserligen kan komma att visa sig otillräckligt, men i andra fall, där en och samma extralärare måhända får en tjänstgöring av 25—28 timmar i veckan, synes ett arvode av 175 kronor per veckotimme och läsår vara fullt tillräckligt. I jämförelse med det vid de nuvarande tekniska elementarskolorna vanligen förekommande medelarvodet av 125 kronor innebär förslaget en ökning av 40 procent. Departementschefen anser sig därför böra tillstyrka tekniska kommitténs förslag, att arvodet till extralärare och assistenter må beräknas efter i medeltal 175 kronor per veckotimme och läsår. Härvid bör dock uttryckligen betonas, att den angivna siffran endast är ett medeltal, som lägges till grund för beräkning av det anslag, som vid var och en av de ifrågavarande skolorna må användas till assistenters och extralärares avlöning, men att arvodena till var och en av dessa skall efter prövning av yrkesskolöverstyrelsen inom ramen för tillgängliga medel bestämmas i varje särskilt fall med hänsyn till tjänstgöringens omfattning och art.

Att följa tekniska kommitténs förslag om beredande av pension även åt extralärare och assistenter samt deras änkor och oförsörjda barn anser departementschefen icke kunna ifrågasättas.

De föreslagna arvodena till bokförings- och skrivbiträde åt rektorn, 600 och 900 kronor, allt efter som rektorsbefattningen omfattar en eller två fackskolor, synas departementschefen vara lämpligt avvägda. För tjänningens avlöning förordar han samma normer som vid andra statens liknande institutioner.

Enligt propositionen skulle vissa smärre skolavgifter — förslagsvis 10 kronor i inträdesavgift och 15 kronor i terminsavgift — kunna upptagas för bestridande av åtskilliga mera tillfälliga utgifter, såsom resekostnader vid excursioner och andra sådana för skolans och elevernas bästa avsedda utgifter, för vilka fixa ordinarie anslag knappast kunna ifrågasättas.

Liksom hittills varit fallet med de tekniska elementarskolorna skulle enligt förslaget de tekniska fackskolorna stå under ledning av lokala skolstyrelser. Antalet ledamöter i dessa skulle vara fyra eller sex, varvid det

större antalet företrädesvis skulle komma till användning, där två eller flera på samma ort belägna skolor äro förenade under en gemensam styrelse. Halva antalet styrelseledamöter, däribland ordföranden, skulle utses av Eders Kungl. Maj:t och den andra hälften av stadsfullmäktige i den stad, där skolan är belägen. Uppdraget såsom styrelseledamot skulle omfatta tidsperioder av fyra år i sänder.

Vad i propositionen föreslås i fråga om undervisningens allmänna anordnande i de tekniska fackskolorna har icke givit riksdagen anledning till någon erinran.

Beträffande fackskolornas ställning till de högre tekniska läroanstalterna håller riksdagen för önskvärt, att ändamålsenliga anordningar måtte träffas, som kunna underlätta inträdet i sistnämnda läroanstalter för dem, som genomgått teknisk fackskola, utan att emellertid fackskolornas undervisning därigenom förtryckes eller högskolorna tillföras ett mindervärdigt lärjungematerial. Särskilt synas lämpliga kurser kunna påtänkas i syfte att bereda en kompletterande undervisning åt de inträdessökande.

Vad angår de föreslagna inträdesfordringarna till de tekniska fackskolorna, har riksdagen i likhet med departementschefen funnit lämpligt, att det slutgiltiga fixerandet av dessa överlämnas till Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen har emellertid ansett sig böra uttala som önskemål, att därvid måtte tagas i övervägande, huruvida icke åt dem, som genomgått vissa av den högre folkskolans mera utvecklade former, kunde beredas samma möjlighet till inträde i fackskolorna, som enligt propositionen skulle tillkomma dem, som genomgått realskola eller kommunal mellanskola.

Mot vad propositionen innehåller i fråga om lärotider, lärare och övrig personal, skolavgifter samt styrelse och förvaltning har riksdagen icke funnit någon anledning till anmärkning.

Såsom redan antytts, skulle enligt propositionen undervisningen vid *de tekniska gymnasierna* erhålla en mera allmänt teknisk läggning. I propositionen redogöres närmare såväl för de grundläggande ämnen som för de tekniska tillämpningsämnena, som vid denna undervisning böra förekomma, ävensom för den språkundervisning och den undervisning av merkantil art, som skulle meddelas i dessa läroanstalter.

För inträde i tekniskt gymnasium såsom ordinarie lärjunge skulle i huvudsak fordras:

att den inträdessökande fyllt 15 år;

att han vid anställd prövning visar sig äga godkända insikter till nednämnda omfång i följande ämnen:

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 41 saml. 137 häft. (Nr 407—408.)

svenska språket: förmåga att utan avsevärda fel skriva efter diktamen samt att författa en enkel uppsats;

matematik: de fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och vanliga bråk, algebra till den omfattning, som fordras för lösandet av första gradens ekvationer med en eller flera obekanta, samt av geometrien läran om räta linjer, vinklar, trianglar, parallelogrammer och cirklar;

naturlära: fysikens och kemiens första grunder;

ritning och teckning: nödig färdighet.

Härtill skulle komma, att för uppflyttning till högsta årskursen vid tekniskt gymnasium skulle fordras, att vederbörande medelst arbetsbetyg styrker sig hava deltagit i industriellt arbete under minst 6 månader och att följaktligen minst så stor del härav bör vara fullgjord före inträdet, att återstoden utan svårighet medhinnas under ferierna.

Inträdessökande, som medelst realskolexamensbetyg eller intyg, utfärdad av vederbörande lärare vid allmänt läroverk eller kommunal mellanskola, styrker sig äga kunskaper i svenska språkets skriftliga behandling, matematik, fysik, kemi och teckning till det omfång, som motsvarar vitsordet godkänd i realskolexamen, skulle vara befriad från inträdesprövning, så framt han söker inträde senast höstterminen näst efter det ett år förflutit, sedan ifrågavarande betyg eller intyg utfärdades.

Förutom ordinarie lärjungar, vilka följa undervisningen i samtliga obligatoriska läroämnen, skulle även, då utrymme och övriga omständigheter det medgäve, antagas speciallärjungar, vilka endast skulle delta i undervisningen i vissa av skolans läroämnen.

För att vinna inträde som speciallärjunge skulle fordras, att den inträdesökande fyllt 15 år och under tillräckligt lång tid deltagit i praktiskt yrkesarbete av lämplig art samt styrker sig äga nödiga förutsättningar i övrigt att tillgodogöra sig undervisningen i det eller de ämnen, som han har för avsikt att studera.

I analogi med vad som anförts beträffande fordringarna för inträde i teknisk fackskola, skulle de närmare bestämmelserna rörande inträde jämväl i tekniskt gymnasium fastställas av Eders Kungl. Maj:t, därvid de för de tekniska fackskolorna angivna synpunkterna borde komma till tillämpning.

Enligt förslaget skulle lärokursen vid ett tekniskt gymnasium vara treårig. Läsåret skulle omfatta 270 dagar med samma antal undervisningstimmar dagligen, som föreslagits i fråga om de tekniska fackskolorna.

I fråga om lärare och övrig personal, skolavgifter samt styrelse och förvaltning skulle gälla detsamma som om de tekniska fackskolorna.

Med undantag av samma erinringar i fråga om möjligheterna att vinna inträde, som riksdagen uttalat beträffande de tekniska fackskolorna, har riksdagen icke funnit anledning till anmärkning emot vad som i propositionen föreslås i fråga om de tekniska gymnasiernas undervisning, inträdesfordringar, lärotider, lärare och övrig personal, skolavgifter samt styrelse och förvaltning.

Enligt den tekniska kommitténs förslag skulle de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro, Borås och Härnösand, byggnads- och maskinyrkeksskolorna vid tekniska skolan i Stockholm och vävskolan i Borås förändras till:

3 tekniska fackskolor för maskinindustri, därav en i Stockholm, en i Malmö och en i Örebro;

1 teknisk fackskola för elektroteknik i Örebro;

2 tekniska fackskolor för byggnadsindustri, därav en i Stockholm och en i Malmö;

1 teknisk fackskola för väg- och vattenbyggnadsindustri i Norrköping;

1 teknisk fackskola för textilindustri i Borås;

1 teknisk fackskola för trävaruindustri i Härnösand;

varjämte skulle inrättas

1 teknisk fackskola för kemisk industri i Hälsingborg och

1 teknisk fackskola för trämasse-, cellulosa- och pappersindustri i Karlstad.

Dessutom skulle vid bergsskolan i Falun anordnas en avdelning för utbildning av gjutmästare.

Av lätt insedda skäl hava i åtskilliga fall i de över kommittéförslaget avgivna utlåtandena rätt olika åsikter gjort sig gällande rörande de tekniska fackskolornas förläggning. Detta är händelsen i synnerhet i fråga om den föreslagna elektrotekniska fackskolan, textilfackskolan, trävarufackskolan, pappersfackskolan och den kemiska fackskolan.

I likhet med kommerskollegium finna de departementssakkunniga det självklart, att den elektrotekniska fackskolan bör förläggas till Västerås i stället för till Örebro. Förutom de skäl härtill, som av kommerskollegium anförts, framhålla de, att skolan bör kunna påräkna ett avsevärt större antal på orten bosatta lärjungar, om den förlägges till Västerås, än om den placeras i Örebro, samt att en elektroteknisk yrkesskola med särskild

ämneskurs, avsedd som förberedelse för inträde i fackskolan, synes vara alldeles självskriven i Västerås.

Beträffande förläggningen av nu ifrågavarande fackskola yttrar departementschefen, att alla skäl synas tala för Västerås såsom den lämpligaste platsen. Han erinrar därom, att lokal för såväl elektroteknisk fackskola som yrkesskola redan är under byggnad i Västerås, samt att man därstädes anordnat tvååriga förberedande kurser för inträdessökande till fackskolan. Deltagarna i dessa kurser, vilka uppgå till så stort antal, som rimligen kan intagas i den tilltänkta fackskolan, arbeta under dagen i de elektriska verkstäderna, där de systematiskt under olika perioder sysselsätts i olika avdelningar och sålunda få inhämta praktisk erfarenhet om de olika arbeten, som ingå i tillverkningen därstädes, samt delta om aftnarna i undervisningen i stadens tekniska skola för att er hålla nödiga teoretiska förkunskaper till inträdesprövningarna vid fackskolan, vilka äro avsedda att äga rum första gången i augusti år 1919.

I fråga om fackskolornas förläggning ansluta sig departementssakkunniga i stort sett till kommittéförslaget. Dock anse de, att vissa modifierationer bliva nödvändiga i anledning därav, att de föreslå, att de nuvarande tekniska fackskolorna i Malmö, Örebro och Härnösand ombildas till tekniska gymnasier. Sålunda synes detta böra medföra, att antalet fackskolor för maskinindustri, som av kommittén föreslagits till tre, åtminstone till en början bör inskränkas till två, varvid i första rummet Stockholm, i andra rummet Malmö bör komma i åtanke.

Departementschefen ansluter sig till den av departementssakkunniga uttalade åsikten, att det till en början bör upprättas endast två maskinfackskolor. Att den ena av dessa bör förläggas till huvudstaden och där ersätta den därstädes vid tekniska skolan befintliga och de föreslagna maskinfackskolorna mycket närstående maskinyrkesskolan synes honom självklart. Att döma av den hittillsvarande skolans livliga frekvens måste en maskinfackskola i Stockholm motsvara ett verkligt behov.

För den andra maskinfackskolans förläggande till Malmö tala, enligt departementschefens mening, bland andra följande omständigheter.

De båda sins emellan likartade fackskolorna böra givetvis icke placeras i samma del av landet; med den tilltänkta förläggningen skulle avståndet mellan dem bliva så stort, att någon skadlig konkurrens mellan dessa skolor icke kan befaras. Maskinindustriens storartade omfattning i södra Sverige och särskilt i Malmö gör även behovet därstädes av en för denna industri avsedd fackskola starkt framträdande. Vid den nuvarande tekniska elementarskolan i Malmö väljer också det ojämförligt största an-

talet lärjungar den mekanisk-tekniska linjen, och skolan omfattar redan nu två parallellavdelningar i alla tre årskurserna. En omorganisation av skolan till dels maskinfackskola, dels ock, såsom i propositionen föreslås, ett tekniskt gymnasium, vardera med enkla klasser, skulle följaktligen icke innebära någon större utvidgning av läroanstalten eller förutsätta någon ökning i elevantal.

Av de två maskinfackskolor, vilka sålunda skulle till en början upprättas, anser departementschefen, att Malmöskolan bör kunna träda i verksamhet redan höstterminen 1919.

Rörande övriga fackskolors antal och förläggning anser departementschefen, att det icke är nödvändigt att redan nu intaga en definitiv ståndpunkt, enär de nödvändiga förberedande åtgärderna för dessa fackskolors upprättande icke kunna hinna vidtagas i så god tid, att skolorna kunna träda i verksamhet under år 1919. Dessutom torde det få bliva en av de närmaste uppgifterna för den blivande chefsmyndigheten för yrkesundervisningen att taga nämnda spörsmål under övervägande och vidtaga härför nödiga åtgärder.

Goda riktlinjer för frågans ytterligare bedömande synas emellertid departementschefen hava framkommit i de utlåtanden, som avgivits i dessa stycken, och han anser, att vad härutinnan andragits säkerligen bör kunna erbjuda ledning vid det slutliga fastställandet av vederbörande skolors förläggningsorter. Att nu närmare uttala sig i denna sak finner sig departementschefen så mycket mindre böra göra, som vid en kommande allsidig prövning hänsyn jämväl måste tagas till det intresse, som från vederbörande ortsmyndigheters sida kan komma till synes.

De skäl, som de departementssakkunniga anfört för upprättande av tekniska gymnasier i Malmö, Örebro och Härnösand, finner departementschefen fullt riktiga. Enär frågan om ett eventuellt kombinerande med ett tekniskt gymnasium i Härnösand av en eller möjligen ett par tekniska fackskolor icke är tillräckligt utredd och en dylik kombination väsentligen inverkar på ämnesfördelningen mellan lärarna m. m., synes det lämpligt, att med omorganisationen av tekniska elementarskolan i Härnösand bör något anstå.

Vid tekniska elementarskolan i Örebro finnas för närvarande icke mindre än tre parallellavdelningar. Departementschefen har under hand erfarit, att man i denna skola närstående kretsar skulle i hög grad värdera dels ett bibehållande av tre parallella avdelningar, dels genomförande av en viss differentiering mellan de olika avdelningarna sins emellan i fråga om undervisningens innehåll. I sistnämnda avseende erinrar departementschefen om ett av departementssakkunniga gjort uttalande. På grund av syftet med de

tekniska gymnasier, nämligen att meddela en allmän, icke specialiserad, teknisk bildning och med tanke på att den nuvarande uppdelningen i tre linjer vid de tekniska elementarskolorna kommer att ersättas av tre skilda slag av tekniska fackskolor, hava de sakkunniga ansett självklart, att ingen uppdelning i olika linjer behövde komma i fråga vid de tekniska gymnasier. Dock vore enligt de sakkunnigas mening det ej alldeles uteslutet, att i de fall, då lärjungeantalet vore så stort, att en uppdelning i parallellklasser ändock bleve nödvändig, en mindre differentiering mellan de olika avdelningarna i fråga om undervisningens innehåll i vissa läroämnen kunde äga rum, därest så befunnes lämpligt.

Den önskan, som, enligt vad nyss nämnts, uttalats om att vid skolan i Örebro bibehålla tre parallella avdelningar med en viss differentiering i fråga om undervisningen, bör enligt departementschefens uppfattning utan olägenhet kunna uppfyllas, så mycket mer som detta icke skulle medföra ökade kostnader. Differentieringen torde därvid böra ske enligt av Eders Kungl. Maj:t meddelade närmare föreskrifter. En omorganisation av tekniska elementarskolan i Örebro till ett tekniskt gymnasium efter dessa grunder skulle bliva relativt lätt att genomföra, och ifrågavarande gymnasium synes kunna träda i verksamhet hösten 1919.

Vid tekniska elementarskolan i Malmö finnas två parallella avdelningar, av vilka den ena, som förut nämnts, skulle ersättas med en maskinfackskola. Den andra synes utan större svårighet kunna omorganiseras till tekniskt gymnasium. Som förut antytts, skulle det vara synnerligen förmånligt att kombinera dessa båda skolor med varandra, sett från synpunkten av att erhålla en så lämplig fördelning som möjligt av läroämnen och undervisningstimmar på vederbörande lärare. Även för ett effektivt utnyttjande av skollokaler och undervisningsmaterieell skulle en dylik kombination vara i hög grad gynnsam. Båda dessa skolor jämte en eventuellt därstädes främdeles upprättad byggnadsfackskola synas därför böra hava gemensam ekonomisk förvaltning.

I överensstämmelse med vad departementschefen sålunda uttalat föreslås i propositionen, att i Västerås inrättas en elektroteknisk fackskola ävensom att de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö ombildas på sätt departementschefen föreslagit under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor.

Utan att nu anse sig böra taga ställning till frågan om organisationen och förläggningen av övriga i det föregående berörda läroanstalterna ansluter sig riksdagen till det i propositionen framlagda förslaget i fråga om läro-

anstalterna i Västerås, Örebro och Malmö, för vilket förslag riksdagen funnit goda skäl anförda. Riksdagen har alltså velat medgiva — under den i propositionen angivna förutsättningen i fråga om skyldighet för vederbörande kommun att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor — att i Västerås inrättas en elektroteknisk fackskola samt att de tekniska elementarskolorna i Malmö och Örebro ombildas, den förra till ett tekniskt gymnasium och en maskinskola och den senare till ett tekniskt gymnasium.

Departementschefen finner det icke möjligt att nu framlägga fullständiga kostnadsberäkningar för samtliga föreslagna tekniska fackskolor, bland annat av det skäl, att för en stor del av dem förlägningsfrågan, såsom nyss påpekats, ingalunda kan anses vara slutgiltigt löst. Denna fråga inverkar nämligen rätt väsentligt på statens kostnader för dessa skolor, på den grund att, om två eller flera skolor förläggas till samma plats och kombineras med varandra, större möjlighet finnes att giva vederbörande lärare full tjänstgöring ävensom att mera effektivt utnyttja laboratorier, undervisningsmaterieell o. s. v. Att härvid liksom i fråga om utgifter till bibliotek, uppvärmning och renhållning m. m. väsentliga besparingar kunna göras torde vara självfallet.

En viss ledning vid bedömandet av kostnaderna för var och en av de olika skolorna erhåller man av tekniska kommitténs förslag till program för tekniska fackskolor (se nämnda kommittés betänkande del I, sid. 348—446), varvid dock på grund av stegrade såväl löner som materialpriser en högst väsentlig höjning av de av kommittén angivna siffrorna är nödvändig.

Departementschefen anser emellertid för närvarande lämpligast att inskränka sig till en beräkning av de kostnader, som erfordras för de tekniska fackskolor och tekniska gymnasier, vilka böra kunna träda i verksamhet under år 1919. Han förmåler sig hava låtit utarbета förslag till timplaner för vederbörande skolor, dels sådana de böra vara, sedan de blivit fullständigt organiserade, dels sådana de skulle te sig under en partiell omorganisation läsåret 1919—1920. Vidare har han låtit uppgöra på ifrågavarande timplaner grundade förslag till ämnesfördelning och tjänstgöring för de olika lärare, som komma att erfordras, vilka förslag avse skolorna dels i färdigt skick, dels under utvecklingsperioden läsåret 1919—1920. Härvid förutsättes, att de nya skolorna börja sin verksamhet höstterminen 1919 med sin första årsklass, under det de befintliga tekniska elementarskolor, som skulle omorganiseras, fortsätta sin verksamhet efter nu gällande studieplaner med andra och tredje årsklasserna. De ordinarie lärarna vid sistnämnda skolor komma härvid att fortfarande erhålla full tjänstgöring, varjämte åtskilliga nya

ordinarie lärarbefattningar komma att erfordras. Sagda förslag till timplaner samt till ämnesfördelning och tjänstgöring för de olika lärarna äro intagna i bil. 1—12 till propositionen.

Vad behovet av nya ordinarie lärartjänster angår, anser sig departementschefen särskilt böra påpeka följande.

I avvaktan på omorganisationsförslaget hava, med undantag av två lektorsbefattningar vid skolan i Örebro, vilkas inrättande beslöts av 1917 års riksdag och fränsett den år 1901 upprättade tekniska elementarskolan i Härnösand, inga nya ordinarie tjänster inrättats vid de tekniska elementarskolorna sedan år 1877, detta oaktat skolorna i både Malmö och Örebro blivit utvidgade med parallellavdelningar. Följden härav har blivit, att, särskilt vid de två sistnämnda skolorna, en opropotionerligt stor del av undervisningen måst upprätthållas av extralärare. Sålunda har i Malmö endast 34 procent av hela antalet tjänstgöringstimmar uppehållits av de ordinarie 4 lärarna, under det 66 procent uppehållits av 12 extralärare. Ifrågavarande förhållande med ständiga ombyten av extralärare och alltjämt växande svårigheter att med de blygsamma arvoden, som kunnat betalas, anskaffa något så när kompetenta dylika lärare har givetvis icke varit till skolornas och undervisningens bästa. Även om icke någon omorganisation kommit till stånd, hade det nu därför varit ovillkorligen nödvändigt att vidtaga en högst väsentlig ökning av antalet ordinarie lektorat likasom även en höjning av extralärarnas arvoden. Den ökning av statsanslagen till de båda tekniska läroanstalterna i Malmö och Örebro för år 1919, som i propositionen föreslås, beror därför endast till en mindre del på den föreslagna omorganisationen.

Vid uppgörande av kostnadsberäkningarna har departementschefen utgått ifrån att löneregleringen för de redan befintliga befattningshavarna skulle träda i kraft den 1 januari 1919 och att innehavare av tjänster, som först med läsåret 1919—1920 träda i verksamhet, komma att åtnjuta avlöning från och med den 1 juli 1919.

I detta sammanhang erinrar departementschefen om att Eders Kungl. Maj:t den 19 maj 1911 föreskrivit, att i fullmakter å lektorstjänster vid de tekniska elementarskolorna i riket, utfärdade efter den 1 juni 1911, skall intagas det förbehåll, att tjänstinnehavaren skall vara underkastad den förändring i lönevillkor, tjänstgöring och tjänstgöringsort, som kan bliva en följd av en omorganisation av den lägre tekniska undervisningen i riket eller eljest av en ombildning av de tekniska elementarskolorna. För de tjänstgörande lektorerna vid de nämnda skolorna skulle visserligen ingen ändring i tjänstgöringsort behöva ifrågasättas för läsåret 1919—1920. Däremot synes det med stor sannolikhet bliva nödvändigt att sedermera, i mån som omorga-

nisationen varder genomförd, förflytta eller ändra tjänstgöringen för en eller annan befattningshavare. Därvid vore det en fördel, om undantag ej behövde göras för dem, som utnämnts före den 1 juni 1911. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som i annat sammanhang föreslås för de allmänna läroverkens lärare, torde därför i blivande avlöningsvillkor för ifrågavarande lärare böra föreskrivas, att befattningshavare, som ingår på den nya staten, skall, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlönning han innehar, vara pliktig att, när helst så av Eders Kungl. Maj:t provas lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom ifrågavarande undervisningsområde, dock att befattningshavare, som varder förflyttad till annan ort, skall vara berättigad att av statsverket erhålla skälig flyttningshjälp till det belopp, Eders Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer.

Beträffande avlöningsbeloppens storlek anser sig departementschefen, såsom förut nämnts, böra förorda likställighet i detta avseende för rektor och lektorer vid de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna med motsvarande befattningshavare vid de högre allmänna läroverken. Avlöningen skulle sålunda bliva för rektor 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle komma fri bostad eller ersättning därför, vilken sistnämnda förmån det skulle ankomma på vederbörande kommun att tillhandahålla, samt för lektor 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor. För extralärarna har såsom förut nämnts, beräknats ett arvode efter i medeltal 175 kronor per veckotimme och läsår.

Avlöningarna för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare hava beräknats efter vad nu utgår till motsvarande befattningshavare vid andra statsinstitutioner. Det anmärkes emellertid, att om vid innevarande års riksdag kommer att beslutas en lönereglering för vaktmästare m. fl., torde densamma böra omfatta jämväl vaktmästare och jämförliga befattningshavare vid ifrågavarande läroanstalter.

Vid beräkning av sådana utgiftsposter, som avse uppvärmning, belysning, betjäning m. m., har departementschefen utgått från de lokala förhållandena på de olika förläggningssorterna.

I detta sammanhang har departementschefen ansett sig böra bringa i erinran, att styrelserna för de nuvarande tekniska elementarskolorna äga att beträffande de utgiftstitlar å ordinarie eller extra stat, som icke innefatta löner till rektor eller lektorer, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas. Motsvarande bestämmelse synes böra gälla jämväl beträffande de nu ifrågasatta tekniska fackskolorna och gymnasierna.

Den föreliggande propositionen är i nu ifrågavarande avseende avfattad i överensstämmelse med vad departementschefen sålunda uttalat.

Nu berörda allmänna grunder för beräkning av de för de föreslagna fackskolorna och gymnasierna erforderliga kostnaderna hava endast i en punkt givit riksdagen anledning till en erinran. I propositionen föreslås, att i blivande avlöningsvillkor för ifrågavarande lärare skall föreskrivas, att befattningshavare, som ingår på den nya staten, skall, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att, när helst så av Eders Kungl. Maj:t prövas lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom ifrågavarande undervisningsområde, dock att befattningshavare, som varder förflyttad till annan ort, skall vara berättigad att av statsverket erhålla skälig flyttningshjälp till det belopp Eders Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer. Riksdagen har icke förbisett, att det sålunda föreslagna villkoret även till sin formella avfattning står i fullständig överensstämmelse med vad som i motsvarande avseende föreskrivits ifråga om på senare tiden fastställda löneregleringar för åtskilliga tjänstemannakårer. Och riksdagen har icke heller funnit anledning till erinran mot det sakliga innehållet i sagda villkor. Fastheltre har det synts riksdagen vara av förhållandena påkallat, att den möjlighet till förflyttning av befattningshavare, som därigenom beredes, även beträffande nu ifrågavarande befattningshavare hålles öppen. Då det emellertid kommit till riksdagens kännedom, att viss farhåga yppats, att det föreslagna villkoret skulle kunna tolkas sålunda, att det medgäve förflyttning av befattningshavare av snart sagt vilken anledning som helst, alltså även i sådana fall, då hänsyn till undervisningsväsendets behov icke med nödvändighet skulle påkalla sådan, har riksdagen funnit sig böra uttala sin förvissning om att den verkliga innebörden av villkoret icke medger en sådan tolkning, och tillika funnit sig böra göra ett förtydligande i samma riktning av den formella avfattningen av detsamma.

I propositionen finnas införda kostnadsberäkningar för var och en av de läroanstalter, som i densamma föreslås till inrättande. Dessa beräkningar äro utförda med tillämpning av de allmänna grunder, för vilka nyss redogjorts.

Vad särskilt beträffar det föreslagna gymnasiet i Örebro, förekomma därjämte alternativa beräkningar, alternativ 1: för gymnasium med två parallella avdelningar (A och B); alternativ 2: för gymnasium med tre parallella avdelningar (A, B och C) samt alternativ 3: gymnasium med tre parallella avdelningar (A, B och C) men antalet ordinarie befattningshavare beräknat endast för två parallella avdelningar (A och B), av vilka tre al-

ternativ emellertid Eders Kungl. Maj:t på i propositionen anförda skäl ansett sig böra föreslå antagandet av det tredje alternativet.

Såsom redan nämnts, hava i förberörda tvenne motioner hemställts därom, att riksdagen i anledning av nu föreliggande proposition angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen i vad denna proposition berör tekniska elementarskolan i Örebro måtte besluta att till grund för skolans omorganisation lägges alternativ 2 i Eders Kungl. Maj:ts nädiga proposition i stället för alternativ 3, och att med anledning härav de årliga kostnaderna för det blivande tekniska gymnasiet i Örebro beräknas till 112,100 kronor med tillägg för anställande av viss extralärarekraft av ett belopp å 3,325 kronor eller sammanlagt till 115,425 kronor, och att i anslutning därtill anslaget till skolan för år 1919 beräknas likaledes enligt alternativ 2 till 107,150 kronor.

Mot den i propositionen framlagda kostnadsberäkningen för den elektrotekniska fackskolan i Västerås har riksdagen icke funnit anledning till annan erinran än att riksdagen förutsätter att, då enligt vad som nu planeras denna skola skall komma att inrymmas i samma byggnad som Västerås stads tekniska yrkesskola och centralslöjdskola, det kommer att tillses, att vid en eventuellt gemensam anordning i fråga om lyshållning, uppvärmning m. m. för de olika skolorna fördelningen av de gemensamma kostnaderna mellan stat och kommun kommer att ske i noggrann överensstämmelse med vad som för varje särskild skola i verkligheten i berörda avseenden erfordrats.

Beräkningen i fråga om den omorganiserade läroanstalten i Malmö har icke föranlett någon anmärkning från riksdagens sida.

Vad åter beträffar det föreslagna tekniska gymnasiet i Örebro, har riksdagen icke kunnat undgå att finna, att de skäl, som i ovan angivna motioner anförts för ett föredragande av det i propositionen innehållna alternativ 2 framför det av Eders Kungl. Maj:t föreslagna alternativ 3, äro så vägande, att riksdagen ansett sig böra bifalla det av motionärerna gjorda yrkandet. Riksdagen har trott sig så mycket hellre kunna göra detta, som om i en framtid en minskning i antalet ordinarie lärare vid gymnasiet av inträdda förändrade förhållanden möjligen skulle påkallas, en sådan utan svårighet låter sig företaga, då ju samtliga lärare vid anstalten skola vara underkastade förflyttningskyldighet.

På det i berörda motioner uttalade önskemålet beträffande en ytterligare fördelning av lärjungarna i andra och tredje årskurserna på olika stora specialavdelningar och med särskilda parallellavdelningar i vissa ämnen

har riksdagen, då en sådan anordning synes påkalla närmare utredning och för övrigt icke skulle leda till någon anslagsökning för år 1919, icke nu funnit anledning att närmare ingå.

Slutligen har riksdagen i anledning av ett i propositionen förekommande förslag, att en lektorstjänst, omfattande ämnena svenska, tyska och engelska, skulle inrättas vid vart och ett av de tekniska gymnasierna, velat, i betraktande av den numera allmänt förekommande starka specialiseringen av de högre universitetsstudierna, fästa uppmärksamheten på det efter riksdagens mening mindre lämpliga i att en lektorstjänst av nu ifrågakörande slag förenas med flera än två undervisningsämnen. Riksdagen har funnit så mycket mera skäl till denna erinran, som enligt det föreliggande förslaget viss undervisning i främmande levande språk ändå skulle övertagas av extra lärare och således möjlighet till en lämpligare fördelning av ämnena förefinnas.

Såsom av av den föregående framställningen framgår, skulle de nuvarande tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand tillvidare lämnas oberörda av det nu föreliggande organisationsförslaget, och det skulle på en vidare utredning bero, när och i vad mån sagda skolor skulle tänkas bliva föremål för en omreglering.

Vid behandlingen av förut omförmälda läroanstalter i Malmö, Örebro och Västerås har propositionen utgått från att de därstädes anställda och föreslagna rektorer och lektorer skola bliva i avlöningshänseende likställda med motsvarande befattningshavare vid de allmänna läroverken, för vilka sistnämnda Eders Kungl. Maj:t i annat sammanhang föreslagit en genomgripande löneroglering. Det har vid sådant förhållande syntts skäligt, att denna löneroglering även må vinna tillämpning i fråga om rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand.

De tekniska elementarskolornas lektorer åtnjuta för närvarande enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma lektorerna vid de högre allmänna läroverken, d. v. s. lön i fem lönegrader å 1) 2,600 kronor, 2) 2,950 kronor, 3) 3,300 kronor, 4) 3,650 kronor och 5) 4,000 kronor jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,400, 1,550, 1,700, 1,850 och 2,000 kronor. Rektor vid teknisk elementarskola åtnjuter, utöver honom såsom lektor tillkommande avlöning, en lönetillökning av 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar. I motsats till rektorerna vid de allmänna läroverken åtnjuta ifrågakörande rektorer icke rätt till fri bostad eller ersättning därför av vederbörande kommun.

För lektor vid högre allmänt läroverk har Eders Kungl. Maj:t nu i annat sammanhang föreslagit en avlöning av 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön

och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor. Med enahanda avlöningsbelopp har i propositionen räknats i fråga om lektorer vid de i propositionen förut omnämnda läroanstalterna i Malmö, Örebro och Västerås, och samma belopp föreslås nu för lektorerna vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand.

Högsta pensionsunderlaget för samtliga lektorer föreslås, i likhet med vad som föreslagits för de allmänna läroverkens lektorer, till 4,600 kronor.

Vad angår rektorerna vid de högre allmänna läroverken, föreslås för dem en avlöning av 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, varjämte det skulle åligga vederbörande kommun att tillhandahålla fri bostad eller ersättning därför. Samma kontanta avlöningsförmåner har föreslagits för rektorerna vid de i det föregående behandlade tekniska läroanstalterna i Västerås, Örebro och Malmö, och enahanda förmåner föreslås nu för rektorerna vid de tekniska elementarskolor, varom nu är tal. Pensionsunderlaget föreslås till samma belopp som för de högre allmänna läroverkens rektorer, alltså till 5,600 kronor.

Vad angår rektors bostadsförmån, har i det föregående föreslagits, att med omorganisationen av de tekniska elementarskolorna i Malmö och Örebro och med inrättande av en ny fackskola i Västerås skall förbindas skyldighet för vederbörande kommun att tillhandahålla rektorerna vid respektive läroanstalterna fri bostad eller ersättning därför. Ett sådant åläggande för kommunerna torde för närvarande svårligen kunna uppställas i fråga om de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand, för vilka någon omorganisation nu ej är i fråga. Förevarande villkor synes lämpligare böra förbindas med den i utsikt ställda omorganisationen av sistnämnda skolor, i all synnerhet som frågan om förläggningsorten för de fackskolor, vilka skulle ersätta berörda elementarskolor, ännu är oavgjord.

Då sålunda under övergångstiden icke någon skyldighet för vederbörande kommun i detta avseende torde kunna föreskrivas, har dock departementschefen ansett sig böra giva uttryck åt den förhoppningen, att kommunerna skola låta sig angeläget vara att, därest det ligger i deras intresse att få bibehålla vederbörande skola, eventuellt omorganiserad till en fackskola, frivilligt åtaga sig ifrågavarande skyldighet.

Som redan förut erinrats, skulle nu även extralärarna vid de allmänna läroverken erhålla ökade arvoden. Beträffande de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö har också i det föregående föreslagits höjning av extraläraryrvodena, så beräknade, att dessa arvoden skulle utgå efter ett medelbelopp av 175 kronor per veckotimme och läsår. Nu föreslås, att även extralärarna vid de tre övriga tekniska elementarskolorna erhålla

motsvarande förmåner. Förslaget motiveras med att den ordinarie lärarpersonalens avlöningsförhållanden skulle bli likartade vid samtliga de tekniska läroanstalterna, vare sig dessa enligt föreliggande förslag skulle omorganiseras eller tills vidare bibehållas under nuvarande former.

Då de i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag föreslagna beloppen å extra stat till de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand beräknas täcka de ökade anslagsbehoven vid nämnda tekniska elementarskolor, har ytterligare anslag för nu senast berörda ändamål ej ansetts vara erforderligt.

I fråga om de villkor och bestämmelser, vilka böra knytas vid de föreslagna avlöningsförmånerna, hava i stort sett samma föreskrifter i tillämpliga delar föreslagits, som i annat sammanhang förordats för de allmänna läroverkens vidkommande.

I ett avseende föreslås dock ett tillägg. På sätt av det föregående framgår, skulle undervisningen i vissa discipliner komma att meddelas genom extra lärarkrafter. Skulle av en eller annan anledning det icke vara möjligt att för visst ämne erhålla kompetent extralärare — erfarenheten har givit vid handen, att så understundom varit fallet — föreslås nu skyldighet för ordinarie lärare, i den mån han därtill är kompetent, att till viss omfattning utan särskild ersättning bestrida sådan undervisning. Skulle denna extra tjänstgöring bli mer omfattande, skulle vederbörande lärare tillerkännas viss ersättning härför. Det skulle ankomma på Eders Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter, vilka i detta avseende bli erforderliga.

Mot den sålunda föreslagna löne- och pensionsregleringen för lärarna vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand har riksdagen icke funnit anledning till någon erinran utöver vad riksdagen i motsvarande avseenden har uttalat i fråga om den föreslagna fackskolan i Västerås och de tekniska läroanstalterna i Örebro och Malmö. I den av departementschefen uttryckta förhoppningen, att vederbörande kommuner skola befinnas villiga att även under övergångstiden tillhandahålla rektorerna vid nu ifrågavarande skolor fri bostad eller ersättning därför, anser sig riksdagen böra instämma.

Vad vaktmästarna beträffar, anser riksdagen att åt dessa bör, med tillämpning av samma grunder som följas i fråga om övriga statsanställda vaktmästare, beredas möjlighet till ålderstillägg. Med hänsyn till riksdagens beslut angående reglering av avlöningsförhållandena för de vid statens verk och inrättningar anställda vaktmästarna, böra givetvis avlöningsförmånerna för vaktmästarna så jämkas, att de bli lika med de avlöningsförmåner, som tillkomma övriga statsanställda vaktmästare.

Riksdagen får anmäla, att riksdagen på grund av vad sålunda anförts, i anledning av Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med bifall till motionerna i vad dessa avse staten för tekniska gymnasiet i Örebro för år 1919,

dels medgivit, att i Västerås må inrättas en elektroteknisk fackskola ävensom att de tekniska elementarskolorna i Örebro och Malmö må ombildas på sätt av departementschefen närmare angivits, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

dels under samma förutsättning, godkänt följande ordinarie stat för en elektroteknisk fackskola i Västerås, att tillämpas från och med den 1 juli 1919:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
En lektor tillika rektor	2,500	1,250	3,750
Extralärare, arvode	—	—	2,000
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	300
Vaktmästare	350	175	525
Laboratorievaktmästare	—	—	600
Maskinist och eldare	—	—	350
Lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	1,500
Bibliotek	—	—	1,000
Samlingar och undervisningsmateriell	—	—	2,000
Laborationer: materialier och diverse	—	—	500
Arvode till skolläkare	—	—	150
Tryckningskostnader, skrivmaterialier m. m.	—	—	325
Summa			13,000

dels under samma förutsättning, med upphävande av nu gällande ordinarie stat för den tekniska elementarskolan i Örebro, godkänt följande ordinarie stat för den tekniska elementarskolan och ett tekniskt gymnasium i Örebro, att tillämpas från och med år 1919:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anmärkningar.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 rektor.....	5,000	2,500	7,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor.....	3,900	1,900	5,800	
4 lektorer.....	15,600	7,600	23,200	
1 lektor (från och med den 1 juli 1919)	1,950	950	2,900	
4 lektorer » » » » » » »	7,800	3,800	11,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
Till bokförings- och skrivbiträde åt rektor.....	—	—	900	
1 vaktmästare.....	700	350	1,050	
1 maskinist och eldare.....	900	600	1,500	
Till bibliotek och samlingar.....	—	—	2,000	
» verkstaden för materialier och diverse.....	—	—	1,500	
» laborationer.....	—	—	3,000	
» arvode åt skolläkare.....	—	—	700	
» tryckningskostnader, annonser m. m.....	—	—	600	
» lyshållning, uppvärmning m. m.....	—	—	7,000	
» övningar i lantmåteri.....	—	—	500	
» arvoden åt extralärare under vårterminen 1919.....	—	—	24,900	
» arvoden åt extralärare under höstterminen 1919.....	—	—	12,500	
Summa			107,150	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

dels under samma förutsättning, med upphävande av nu gällande ordinarie stat för den tekniska elementarskolan i Malmö, godkänna följande ordinarie stat för den tekniska elementarskolan, ett tekniskt gymnasium och en maskinfackskola i Malmö, att tillämpas från och med år 1919:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anmärkningar.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 rektor	5,000	2,500	7,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor	3,900	1,900	5,800	
2 lektorer	7,800	3,800	11,600	
1 lektor (från och med den 1 juli 1919)	1,950	950	2,900	
3 lektorer » » » » » »	5,850	2,850	8,700	
Till bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	900	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	700	350	1,050	
1 maskinist och eldare	900	600	1,500	
Till lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	10,000	
» bibliotek och samlingar	—	—	3,000	
» verkstaden för materialier och diverse	—	—	1,500	
» laborationer	—	—	2,000	
» arvode åt skolläkare	—	—	500	
» tryckningskostnader, annonser m. m.	—	—	800	
» arvoden åt extralärare under vårterminen	—	—	17,200	
» arvoden åt extralärare under höstterminen	—	—	8,200	
» övningar i lantmåteri	—	—	450	
Summa			83,600	

Ann. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

dels fastställt avlöningen för ordinarie rektorer och lektorer vid de tekniska elementarskolorna i Norrköping, Borås och Härnösand till följande belopp, nämligen:

för rektor till 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

för lektor till 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor;

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 14 saml. 137 häft. (Nr 407—408.)

dels medgivit, att ålderstilläggen till ordinarie befattningshavare vid ovan angivna läroanstalter må utgå ur åttonde huvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg;

dels medgivit, att för ordinarie rektorer och lektorer vid de tekniska läroanstalterna i Västerås, Örebro, Malmö, Norrköping, Borås och Härnösand pensionsunderlaget för rektor må bestämmas till 5,600 kronor och högsta pensionsunderlaget för lektor till 4,600 kronor samt att, om befattningshavare varit tillförordnad rektor, sådant skall vid bestämmandet av pensionens belopp räknas honom till godo på samma sätt, som om han varit befullmäktigad rektor;

dels godkänt följande villkor och bestämmelser för åtnjutande av de avlöningsförmåner, som föreslagits för ordinarie befattningshavare vid läroanstalterna i Malmö, Örebro, Västerås, Norrköping, Borås och Härnösand, nämligen:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

att befattningshavare skall, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en blivande omorganisation av det tekniska undervisningsväsendet eller eljest kan varda stadgad, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, efter nya eller förändrade föreskrifter sköta de med befattningen förenade göromål;

att befattningshavare vidare skall, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att vid en blivande omorganisation av det tekniska undervisningsväsendet ävensom eljest, då Eders Kungl. Maj:t med hänsyn till undervisningsväsendets behov, efter vederbörandes hörande, prövar sådant nödigt, låta sig förflyttas till annan befattning inom området för samma undervisningsväsende, dock att befattningshavare, som varder förflyttad till annan ort, skall vara berättigad att av statsverket erhålla skälig ersättning för flyttningskostnad till det belopp, Eders Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer;

att befattningshavare skall vara skyldig underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunna varda stadgade rörande elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa;

att befattningshavare vidare skall vara skyldig underkasta sig de bestämmelser, som må bliva föreskrivna till lärjungarnas skyddande mot smittosam lungdot;

att med ordinarie befattning icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

att med ordinarie befattning ej heller må förenas vare sig uppdrag

såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försett med Eders Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag det vara må, så framt ej skolöverstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning att ifrågasvarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid läroverket, finner uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och tills vidare bibehållas;

att ordinarie befattningshavare ej må åtaga sig undervisning i vare sig enskilda, kommunala eller andra läroanstalter, så framt icke, vad angår lektor, vederbörande skolas styrelse eller, vad angår rektor, skolöverstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning att ifrågasvarande undervisning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid skolan eller gymnasiet, finner uppdraget kunna få mottagas och tills vidare bibehållas; samt

att, därest för läroämnen, i vilka undervisningen är avsedd att uppehållas genom extra ordinarie lärarkrafter, extra ordinarie lärare icke kunnat anskaffas, ordinarie ämneslärare skall, i den mån han därtill är kompetent, vara skyldig dels att utan ersättning bestrida sådan undervisning till viss begränsad omfattning, dels ock därutöver mot särskild ersättning bestrida undervisning av angiven art, allt enligt av Eders Kungl. Maj:ts närmare meddelade föreskrifter;

i fråga om avlöningsförmånens uppbärande m. m.:

att tjänstgöringspenningar skola för lektor beräknas utgå för läsårets antal läsveckor samt att de i rektors avlöning ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå efter kalenderår men till olika belopp för lästiden och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som av Eders Kungl. Maj:ts fastställas;

att tjänstgöringspenningar skola för vaktmästare eller maskinist beräknas utgå efter kalenderår;

att tjänstgöringspenningar få uppbäras endast för den tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för den tid, han eljest varit från tjänstgöring befriad, skola utgå till den, som förordnats att uppehålla befattningen;

att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen, men att den, som eljest undfår ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten ut-

öfver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller hyresersättningen, som för befattningens uppehållande erfordras eller eljest prövas skäligt;

att avlöning ej må utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att, därest befattningshavare varder avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej prövas skäligt låta honom uppbära något därav;

att den, som tillträder ny avlöningsstat, skall vara skyldig underkasta sig, efter Eders Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunna åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen utgår till månadens slut;

i fråga om ålderstillägg:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad är i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämmes att inträda efter fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid, han åtnjutit ledighet för fullgörande av värnplikt, och

för andra förhöjningen efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt för tredje förhöjningen, om sådan förekommer, efter än ytterligare fem år, ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre avlöningen ej må tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänstaldern blivit uppnådd;

att därvid befattningshavare bör tillgodoräkna sig den tid, som före den nya statens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till innehavande befattning eller motsvarande ordinarie tjänst å den gamla avlöningsstaten;

att, därest adjunkt vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, som befordras till lektor vid teknisk fackskola, teknisk elementarskola eller tekniskt gymnasium, intjänat tre ålderstillägg, honom skall omedelbart tillgodoräknas ett ålderstillägg som lektor;

att lektor vid teknisk fackskola, teknisk elementarskola eller tekniskt gymnasium må tillgodoräknas den tid, han må hava tjänstgjort som ordinarie lektor vid någon av nu nämnda läroanstalter eller vid högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, ävensom den tid, han må hava tjänstgjort såsom ordinarie lektor vid sjökrigsskolan;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är skyldig att från tjänsten avgå, icke må tillträda samma förhöjning;

i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:

att semester årligen må, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av vaktmästare och maskinister, där sådana finnas, under femton dagar; samt

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skall gälla vad i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är vid tiden för den nya avlöningsstatens ikraftträdande eller, såvitt angår innehavare av befattning, som därefter tillträdes, vid tillträde till befattningen stadgat.

dels förklarar, att en var, som med eller efter ingången av år 1919 tillträder ordinarie befattning vid någon av omförmälda läroanstalter, skall vara pliktig underkasta sig förenämnda villkor och bestämmelser samt att de förutvarande ordinarie befattningshavare, vilka icke före den 1 november 1918 anmäla, att de vilja underkasta sig ny avlöningsstat och därvid fästade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunna därtill förbindas, skola varda bibehållna vid dem enligt gällande ordinarie stater tillkommande avlöningsförmåner;

dels vid bifall till ovan framlagda förslag öka det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till de tekniska läroverken med 174,250 kronor;

dels på extra stat för år 1919 beviljat till undervisningsmateriell, böcker, apparater och laboratorieutrustning m. m. för en elektroteknisk fackskola i Västerås ett reservationsanslag av 15,000 kronor,

till utrustning av utvidgade laboratorier för den tekniska elementarskolan och ett tekniskt gymnasium i Örebro ett reservationsanslag av 10,000 kronor,

till laboratorieutrustning för den tekniska elementarskolan, ett tekniskt gymnasium och en maskinfackskola i Malmö ett reservationsanslag av 10,000 kronor;

dels medgiva, att styrelse för läroanstalt, varom nu är fråga, må äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

Stockholm den 19 juni 1918.

Med undersåtlig vördnad.
